

Tisoč budilk

ob piramidi v Gizi

TANIA CANDIANI,
mehiška
performativna
umetnica,
na festivalu Kiblix

MELITA FORSTNERIČ HAJNŠEK

Je ena najbolj mednarodno priznanih mehiških umetnic, ki svoje instalacije in performanse predstavlja po svetu od leta 1997, doslej se je predstavila v desetih državah - od Latinske Amerike, ZDA do Japonske, Egipta, Nemčije, Litve, Španije, Poljske, Slovenije. V zbirkah šestih svetovnih muzejev so njena dela. Med drugim je prejemnica Guggenheimove štipendije v kategoriji kreativnih umetnosti, bila je gostujoča umetnica v Nebraski, nagrajena Ars Electronice v Linzu letos. Njena instalacija iz Linza - Orgle, ki jo je že odkupil nacionalni inštitut za lepe umetnosti za novo zbirko elektronske in medijske umetnosti v Ciudad de Mexicu, je ta čas v mariborski frančiškanski cerkvi v okviru mednarodnega festivala Kiblix 2014. Projekt je nastal v Laboratorio de Arte Alamedu, ki je specializiran za medijsko umetnost. V ta projekt je bilo vpletenih 45 ljudi in prvi so dobili na Ars Electronici nagrado za skupinsko delo. Na otvoritvi v Linzu se je porodila ideja za gostovanje projekta v Mariboru.

Vas označujejo kot umetnico antropologinjo?

"Morda zato, ker rada iščem in zbiram stvari, kopljem po boljših sejnih in najdem mnoge zgodbe o predmetih. Žene me nostalgija po starinskem, nerabnem. Imam obsežne zbirke budilk, pisalnih strojev, risalnih pripomočkov, tudi tekstila. Svojo kariero sem začela s slikanjem s šivalnim strojem in s tekstilijami. Uporabljala sem nit kot pisalo."

Niste študirali vizualnih umetnosti?

"Ne, na univerzi v Ciudad de Mexicu sem diplomirala iz literature. Zato je narativno vedno prisotno v mojem delu, tekst je zame zmeraj pomemben, zgodba je vedno izhodišče vsega. Ne zanima me umetnostne teorije, vedno bolj me privlači zgodovina znanosti in zgodovina nasploh, empirično opazovanje, ki spreminja kompletno zornik kot človeštva."

Osnovne teme vaše umetnosti so jezik, odnos med javnim in zasebnim, tudi študije spola so vas zanimalo v zgodnjem obdobju in identiteta.

"Začela sem s telesnostjo, z reprezentacijo telesa kot izhodiščem. Vse to sem povezovala z oglaševanjem, z reklamami, ki so vpletale ženske in mačistični pristop v njih po vsem svetu. Imela sem projekt Gordas, kar pomeni debeluška. Naredila sem zofo v obliki ženske, z obilnimi oblinami, dojke, zadnjico. Naročila sem jo pri tapetniku, ki je bil presrečen in počaščen. Tri leta sem raziskovala, kako revije, televizija, vsi mediji opisujejo idealno telo in kako ta percepcija vpliva na ženske. Sledil je 'domači' projekt o povprečni mehiški družini.

Nisem hotela predstaviti mehiške gospodinje kot žrtve, zato sem jo pretvorila v bojevnico, z metlo sicer. V svojem projektu sem uporabila predmete iz vsakdanjega gospodinjstva. Nastale so fotografije žensk, ki nosijo lonce za kuhanje na glavi kot čelade. Izpostavila sem tako obrambno kot napadalno gesto - in na standardni kuhinjski mešalnik (rezanje, ribanje, stepanje) sem zapisala opazke o nasilju v družini, s stereotipi sem se sprijela duhovito. Tudi fasade hiš sem že oblačila kot telesa v tekstil."

Predstavili ste se že v galeriji v Slovenj Gradcu leta 2007.

"To je že moj tretji obisk Slovenije. Bila sem s fantom v Ljubljani, ko sva potovala po Evropi. V Slovenj Gradcu pa sem bila cel mesec, delala sem instalacijo Nit/Threa v Koroški galeriji Slovenj Gradec. Maja Škerbot je bila kuratorica. Bilo je v zvezi z arhitekturo, a izhajajoče iz telesa."

Vaši mediji so raznoliki - jezikovni, vizualni, zvočni?

"Zvok mi je bil od vsega začetka zelo pomemben. Najbolj me fascinira in bogati kolektivno delo. Pogosto sodelujem z glasbeniki pa tudi s tapetniki, tkalci ... Vsa ta sodelovanja z raznimi obrtniki in umetniki z drugih področij so bila zame izjemna izkušnja in zanje tudi. Z mnogimi glasbeniki sem delala, recimo z Rodrigom Guzmanom, ki je glasbenik in lingvistik. Našla sva se skupaj za projekt Orgle, ki je zdaj v mariborski cerkvi, glasovno podoba za 1200 zlogov, ki ponazarjajo proces učenja jezika. Na koru je k cerkvenim orglam dodana instalacija elektronskih 'orgel' z dvema tipkovnicama, eno glasbeno in eno s pisalnega stroja. Na glasbeni tipkovnici je vsaka tipka, vsak akord programiran(a) tako, da proizvede zvok določenega fonetičnega zloga. Naprava je programirana za prevod in interpretacijo, vključuje pa dva semiotična sistema: pretvorbo zapisanega v oralno obliko in pretvorbo oralnega v glasbeni (notni) zapis. Rezultat je sistem umetnih glasov, ki ponovno definira zvočne razsežnosti jezika. Žal mi je, da ni bilo dovolj časa, da bi ob prevodu v angleščino naredili še slovenskega. Prihodnje leto bomo prevajali v ruščino. Sodelovanje umetnikov, znanstvenikov in obrtnikov je lahko izjemno produktivno."

Vi sodite v Mehiki v sistem nacionalnih umetnikov. Razložite vaš status. Kulturnopolitični sistem pri vas je naklonjen sodobni medijski umetnosti?

"Ta institucija sodeluje z nacionalnim fondom za kulturo in umetnost, ki posebej podpira mlade umetnike do 35. leta. Po 36. postaneš del sistema nacionalnih umetnikov, pravico imaš do triletno štipendije. Z njo lahko živiš in tudi financiraš svoje projekte. Povsem se lahko posvetiš umetnosti. Natančnega števila tako podpiranih

“
Realnost, ki jo prikazujejo mehiške novele, je povsem zblojena in škodljiva

”

(Marko Vanovšek)

umetnikov pri nas ne poznam, a veliko nas je. Po določenem času lahko še enkrat zaprosiš, če prejmeš mednarodne nagrade. Obstajajo pa še posebne štipendije po regijah za tiste, ki ne živijo v prestolnici. Leta 2011 sem prejela triletno štipendijo iz mehiškega nacionalnega sistema likovnih ustvarjalcev. Raziskovala sem modernizem v Mehiki in neuspeh 'modernosti' pri nas v povezavi z osebno identiteto in s širšo kulturo. Državni sklad Mehike za kulturo in umetnost in Nacionalni sklad za kulturo in umetnost sta prav tako podprla moje delo. Umetniško rezidenco sem dobila na Bemis Centru za sodobne umetnosti v Nebraski in v Mednarodnem studiju programa za kustose, ISCP, v New Yorku."

Mednarodno razpita je vaša instalacija starih, analognih ur pred piramido v Gizi, v okviru grafičnega bienala v Kairu 2006?

"Bila je instalacija o času, ki sem jo najprej postavila v severnomehiško puščavo z 2000 budilkami, potem sem bila povabljena na bienale v Kairo, najprej sem razstavila 3000 budilk v galeriji, zvok je spominjal na dež. Vtis zvoka je bil prijeten, osvežilen. Blizu Gize sem postavila 1000 budilk, hotela sem na dveh koncih sveta predstaviti, kako čas teče. A problem je bil, ker sem iskala tipično puščavo blizu Kaira, pa je nisem našla. Kairo je ves pozidan, nobene puščave kot Sahara ni bilo v bližini in niti v oddaljenosti tri do štiri ure od mesta. Zato sem se simboliko, konfrontacijo časa

predstavila v Gizi. To je bila prva zvočna instalacija tam."

Kakšen pa je položaj umetnic v Mehiki skozi čas?

"Ker so bile na začetku moje instalacije povezane s telesnostjo in spolom, so me po navadi vabili v skupinske razstave z umetnicami ali celo v feministične kontekste. Feminizem je imel slabšalni kontekst, kustosi in tudi kustosinje so z dolgočasno zavijali z očmi ob njem. A kako problem osvetliti, saj še vedno veliko žensk živi v katastrofalnih razmerah, v nasilju. Kako njihov problem poimenovati in jih predstaviti javno, govoriti o njih javno? V kontekstu umetnosti ženske niso imele nikoli težav, možnosti razstav, podpore države so izenačene. Imamo celo muzej za umetnice pri nas - Muma, zelo zanimiv, posvečen ženski umetnosti. Če pa govorimo o položaju povprečne ženske v Mehiki, je situacija drugačna, težka. Seveda so ženske prikrajšane pri plačah, zlasti dosti nasilja v družini je na severu."

Največji vpliv Mehike danes v svetu in tudi pri nas predstavljajo telenovele. Kako ocenjujete to nenavadno invazijo, ki povzroča med drugim, da je zanimanje za učenje španščine silovito naraslo?

"O, bog. Mislim, da je grozljivo. Mehika dnevno producira te zafajnice in to je virus. A ljudje verjamejo, da je Mehika danes taka, kot je v telenovelah. Realnost, ki jo prikazujejo mehiške novele, je povsem zblojena in škodljiva." •